

A japán természettudományos és műszaki információ hozzáférhetősége

Már a nyolcvanas évek közepén egyértelművé vált az Egyesült Államok és Nyugat-Európa számára, hogy fokozott figyelmet kell fordítani a japánok természettudományos és műszaki kutatásaira. 1988-ban a kémiai, fizikai és rákkutatással foglalkozó publikációk számát tekintve Japán már a harmadik helyen állt. 1989-ben az összes egyesült államokbeli szabadalom 21%-át japánok jegyeztették be. Nagyon is szükségessé vált, hogy tiszta képet kapjanak Japán természettudományos és műszaki kutatási eredményeiről.

Problémák

A nehézségek az alábbiak szerint csoportosíthatók:

- ▶ nyelvi akadályok,
- ▶ az ún. társadalmi kommunikációs láncból való kizártság,
- ▶ az információk szétszórtsága,
- ▶ az információk rendszerezésében mutatkozó eltérések,
- ▶ az adatbázisok használatának problémái,
- ▶ az ismeretlen informatikai struktúrák,
- ▶ a dokumentumok beszerzésének és használatának problémái.

A nyelvi nehézségek terén nemcsak a fordítás költséges, hanem szinte lehetetlen áttekinteni a megszámlálhatatlan mennyiségű, szokatlanul rendezett cikket, hogy ki lehessen választani a lefordításra érdemeseket. A világ csak mintegy tizenhét hónap elteltével jut a japán nyelvű cikkek angol fordításhoz, ami egyes témákban nagy hátrányt jelent. A nyelvi nehézségek miatt nem alakul ki a kommunikációs lánc. A japánok számára is nehézséget okoz, hogy a kommunikáció inkább a szervezeteken belül folyik, semmint a szakterületeken.

Nehéz áttekinteni a nagyon szétszórta szakirodalmat. Számos japán folyóiratot csak ritkán dolgoznak fel, japán tudósok gyakran egyetemi vagy vállalati lapokban publikálnak. Emiatt igen nehéz az egyes területek kulcsfontosságú folyóiratainak listáját összeállítani. Az adatbázisok rendszerint önállóak, a DIALOG vagy ORBIT japán megfelelője nem létezik, így szinte minden adatbázist egyenként kellene áttekinteni, amit még a lekérdezési nyelvek különbözősége is nehezít.

Régóta ismert, hogy a japán vállalatok sikereinek egyik titka abban rejlik, hogy igen ügyesen szerzik meg a számukra szükséges információkat. Ennek alapján egy magasan fejlett információelosztási struktúrát lehetne feltételezni. Az amerikai tudósok azonban rámutatnak, hogy a japán rendszer nem elégíti ki szükségleteiket. Japánban az információgyűjtés során arra rendezkedtek be, hogy minden, a témához tartozó forrást feltárjanak, s lehetőleg semmi se kerülje el

figyelmüket. Ezzel szemben az amerikaiak általában speciális témákra kérdeznak rá, s azt szeretik, ha csak minimális számú irreveláns információt kell átnézniük. A nem japánok így aztán még japán segítséggel is nehezen tudnak eligazodni az ottani adatbázisokban.

Már maguknak az adatbázisoknak a fellelése is nehéz, használatuk pedig a japán nyelv és a speciális szoftver és/vagy hardver miatt nemcsak hogy nehézkes, hanem rendkívül költséges is.

A könyvtárosoknak külön meg kell tanulniuk a japán információk feldolgozását. Rá kell jönniük, hogy mely vállalat vagy intézet végez kutatást egy adott témában, s melyiknek milyen a hírneve. Mivel a konferenciák struktúrája az amerikaiakétól eltérő, a beszámolók is más adatokat nyújtanak, mint amire számítani lehetne. A „giho” (műszaki jelentés) is mást tartalmaz, mint ami neve alapján sejthető lenne.

A dokumentumok beszerzését nehezíti, hogy Japánban nincsenek nagy kiadók, s főleg tudományos társaságok publikálnak. A példányszám igen alacsony, a terjesztés korlátozott. Az angolra fordításnál pedig abból kell kiindulni, hogy kb. 1,5–3 USD egy angol szó költsége.

Megoldási lehetőségek

A problémák megoldásának egyik útja a japán nyelvtudás megszerzése, a gépi fordítás tökéletesítése, az indexelés és a tartalmi feltárás javítása. A személyes kapcsolatokat is javítani kellene oly módon, hogy az amerikai tudósoknak hosszabb időt kellene Japánban eltölteniük.

Az adatbázisok használatánál csak reménykedni lehet abban, hogy a japánok valaha összekapcsolják adatbázisaikat, illetve nagyobb számban hoznak létre angol nyelvű adatbázisokat. Amíg ez megtörténik, addig a keresési igényeket a költségek csökkentése és a meglévő keresési ismeretek jobb kihasználása érdekében csoportosítani kellene. Alaposabban fel kellene térképezni a japán információs rendszereket is, s növelni kellene a könyvtárak közötti előzetes egyeztetés után beszerzett japán lapok számát, ami viszont megint feltételezi a japánul tudók számának növekedését.

Projektek

A japán nyelv tanulását támogató alapítványokon túl figyelemre méltó a Nemzeti Műszaki Információs Szolgálat (*National Technical Information Service = NTIS*) kezdeményezése, melynek keretében japán műszaki jelentéseket gyűjt és fordít le angolra. Ezen túlmenően kiadja az Egyesült Államokban fellelhető japán műszaki források jegyzékét (*Directory of Japanese Tech-*

nical Resources in the United States). A CIA egyik részlege az egész világon lehallgatja a japán rádióadásokat, elemzi a Japánnal kapcsolatos újságcikkeket és kormánynyilatkozatokat. Ennek eredménye pl. a szintén az NTIS-nél beszerezhető *Japan Report: Science and Technology*. Az NTIS kiadja továbbá évente a japán műszaki jelentések katalógusát (*Directory of Japanese Technical Reports*), mely bőségesen tárgyszavazva van, teljes bibliográfiai információt nyújt, s japán és angol nyelvű összefoglalókat tartalmaz.

Mindkét országban erőteljesen dolgoznak a gépi fordítás fejlesztésén. Konferenciákon való részvételt és tanulmányutakat szervez, ösztöndíjakat kínál stb. a Nemzeti Tudományos Alapítvány (*National Science Foundation = NSF*).

A Japán Adatbázis Útmutató (*Directory of Japanese Databases*) tájékoztatást nyújt azokról az egyesült államokbeli információs központokról, amelyeknek ta-

paszlatatuk és gyakorlatuk van a japán információk feldolgozásában. Már több japán adatbázis elérhető az Egyesült Államokból, ezek között a JICSTE a legjelentősebb, ám viszonylag kevés adatot tartalmaz.

A SCAN C2C információs szolgáltató vállalat sikeresen működteti *Japan Technology* nevű adatbázisát, amely a DIALOG-on és az ORBIT-on keresztül is elérhető. A cég fordításokat is készít, és kívánságra beszerzi az eredeti dokumentumokat. A Japan Technology adatbázis mintegy 160 természettudományos, műszaki és gazdasági lapot tár fel és indexel angol nyelven.

HOETKER, G. P.: Warum sind japanische naturwissenschaftliche und technische Informationen so schwierig zu finden und zu benutzen? = Nachrichten für Dokumentation, 43. köt. 2. sz. 1992. p.76–82./

(Ortutay Béla)

A könyvtáros hivatás és az etika

„Már három éve élünk az olyannyira vágyott demokráciában. Sajnos azóta, szinte automatikusan egyenlőségjelet tettünk egyfelől a demokrácia, másfelől a kíméletlenség, a számítósi, a karrierizmus és az erőszak közé. Sőt: úgy tűnik, hogy az »ember az embernek farkasa« megfogalmazás éppen mostanában kezd kiteljesülni érvényesülni. Az etika és a moralitás szinte teljesen kiveszett a társadalmi, kulturális, politikai és gazdasági élet valamennyi területéről, a könyvtárosságot is beleértve. Ráadásul a szlovák könyvtárosság területén a szakmai etikáról nemcsak a múltban feledkeztek meg valamiféleképpen, hanem mostanában is” – exponál a beszámoló, amely a szlovák könyvtárosok 1992. december 2-án tartott egy napos kollokviumáról készült.

Ezen a régen várt rendezvényen négy témakörben hangzottak el előadások és hozzászólások:

- ▶ a *szellemi örökséghez* való viszony etikája, amely az áthagyományozódott, az állományban testet öltő értékek iránti könyvtáros felelősséget vizsgálta;
- ▶ az *olvasók-használók* iránti etika az igények változásának feltárását és „értő” nyomon követését várja el a könyvtárosoktól, továbbá a „lelki szegények” és a hátrányos helyzetű olvasók iránti fokozott figyelmet;

- ▶ a *munkatársak* iránti etika kérdésköre több vonatkozásban merült fel, úm. mindmáig elmaradt azok „bocsánatkérése”, akik 1968 után a „normalizálás” jegyében felléptek kollégáik ellen, illetve vigyázni kell, nehogy a mostani leépítéseket és elbocsátásokat valaki(k) is a „kulturális, lélektani, politikai vagy etnikai” másságokkal való leszámolásra használhassa (használhassák) fel;
- ▶ különféle országokban kimunkált *etikai kódexek* ismertetése. Itt a vita oda konkludált, hogy „egyelőre mindössze annyit tehetünk, hogy erről elkezdünk beszélni, ui. az etikátlan magatartás megnehezül ott, ahol erről beszélnek”, ahol ezt értelmezni tudják (ehhez jó segítség a keresztény etika).

Bármilyen szakmai etikáról van szó, annak benyomónként kell helyet találnia, és folyamatosan működni. Úgy tetszik, a résztvevők tisztában voltak a probléma fontosságával és megoldásának útjaival-módjaival. A beszámoló ezzel zárja mondanivalóját: „És idővel lehetővé válik-e, hogy tényleg etikusán járjunk el?”

ŠERŠÍKOVÁ, A.: Knihovnicka profesia a etika. = Knížnice a informácie, 25. köt. 5. sz. 1993. p.234–237./

(Futala Tibor)